

Л. Личковъ — „Нужды статистики въ Юго-Западномъ краѣ“ (кн. 11) — Личков вказує на брак та невірність статистичних дат в правобічних губерніях та способи направи сього лиха.

В відділі документів і заміток занотуємо — в археології замітку Білецького-Носенка про вал в полудневій Чернигівщині. З історії універзал гетьмана Гаврила Крутневича 1603 р. — ним чинить гетьман правосильним універзал Самійла Кішки — даний монастиреви Пустицького Николи в Київі. Два універзали Мазепи: оден даний був переяславському полковникови Іванови Мирвичу 1699 р. в справі закау народови переходити з лівого берега Дніпра на правий, другий про гетманського слюсаря. Акт вибора сьвященника 1713 р. „Пререканія вѣдомствъ по поводу Запорожья въ 1751 г.“ — причинок для історії Запорожа з останнього періоду його істновання. Сюди належить також замітка А. Танкова „Из недавней истории малорусскаго козачества“ і „Мысли М. А. Максимовича о Н. Г. Репнинѣ и объ ополченіи 1835 г.“ Для істор. панщини й знесення її: „Воспоминанія подольскаго старожила о временахъ крѣпостного права“ подані св. Михневичом і „Къ исторіи освобожденія крестьянъ въ Малороссіи“.

З біографічних і історично-літературних матеріялів занотуємо: „Т. Г. Шевченко по воспоминаніямъ полковника Косарева“, „Два письма Т. Г. Лебединцева къ Т. Г. Шевченку“, „Два письма о Котляревскомъ“, „Неосуществившійся журналъ Кулиша — Хата“, „Письмо Ивана Вагилевича къ сенатору А. Я. Стороженку“ (1847 р., старає ся дістати ся на катедру славистики до Росіи), „Неизданныя малорусскія стихотворенія М. А. Максимовича“ і „Письмо М. А. Максимовича къ Н. Н. О. Ц.

Етнографія в сїм річнику в порівнанню з кількома попередніми не дуже сильно заступлена. Кілька невеличких самостійних статей — а решта всьо коротенькі замітки. Найважнійша тут статя д. А. Малинки про Родини і хрестини, обговорена в бібліографічнім відділі сього тома. Поза тим маємо:

Статя д. Яшуржинського: Рождественская интермедія. Коза (кн. 10) становить важний причинок до пізнання простонародної драми. У нас, як відомо, в часі різдва ходять колядники по хатах, колядують і при тій нагоді виголошують різні драматичні уривки, які можна порівнати з інтермедіями давніших наших штучних драм. Уривки ті, в різних околицях неоднакі, зібрані разом становили-б важне жерело для вьясненя генези інтермедій. „Коза“ Яшуржинського різнить ся цілком від нашої. Видно в ній одначе повну оригінальність і незалежність від подібних російських та польських пєс. Навіть мова, що зви-

чайно в таких „штуках“ попсована, виходить тут дуже чистою. Всіх осіб на сцені є сім. Найважніші з них, то дід, Жид і Циган. На них лежить майже ціла акція. Дияльогів відповідно не багато, за те пісень навіть за досить. „Штука“ кінчить ся звісною побрехенькою діда, де він оповідає про своє газдівство, розходячись на кождому кроці з правдою. Варто булоб таких річий з ріжних околиць як найбільше опублікувати.

Статя д. Веніґреновського Рабочіе воли въ Брацлавщинѣ и ихъ номенклатура (кн. 7) порушує цікаву матерію, на яку, здаєть ся, доси етнографи не звертали уваги. Автор подає тут назви волів, поклясифікувавши їх по масти, формі рогів, будові, прикметам, іменам давних властителів. Номенклатуру попереджують вступні уваги, на які вповні не можна згодити ся. Автор виводить нпр. з того, що в деяких околицях везуть небіжчиків до гробу волами, що воли давно освоєні чоловіком! (Я знаю такі села, де возять лише кіньми!). Чорні воли запрягані лекуди до саний вказують авторови на старинні клясичні культу. Так само родовід волів зроблений автор видаєть ся мені не уарґументованим. Сама номенклатура одначе зібрана старанно на значнім числі звірят становити буде все інтересній причинок до пізнаня нашого фолькльору.

Свадебные и другіе народные обычаи въ Червоной Руси столѣтъ назадъ (кн. 5) — під такин наголовком подав д. О. Л. в скороченім перекладі статю незвістного автора надруковану в польськім журналі „Nowy Pamiętnik Warszawski, dziennik historyczny, polityczny, tudzież nauk i umiejętności“ 1805 р. під наголовком: „Swactwa, wesela, urodziny i zabawy u ludu Ruskiego na Rusi Czerwonej przez obywatela tamecznego kraiu opisane“. В статі сій є три окремі розділи: весіле, родини і хрестини, забави і танці. Зібрані вони дуже коротко, особливо перша; не стає там богато обрядів, яких автор видно не добачив, а весільних пісень нема цілком. Автор лише згадує про них кажучи: „Дальше трудно описувати всі весільні забави, пісні, а головно приказки¹⁾ не завсіди відповідні, якими старости обох сторін забавляють гостей“. Важна тут вказівка на порнографічні сьпіванки; видно, що і тоді їх вже сьпівано, лиш розумієть ся не в часі цілого весіля: що найбільше при танцях. З весільних обрядів належить зазначити: Вінок женихови робять у молоді і відносять йому з музикою до дому (звичайно вють вінок рівночасно в домі обоіх молодят); молодій, коли виходить за

¹⁾ Що розумів автор під виразом „приказка“, трудно сказати. Базок на весілю не говорять, а офіціальні бесіди старостів зовсім поважні. Хіба так хотів він означити порнографічні „чабарашки“?

муж на друге село, вкладають перед від'їздом до тещі в волося головку часнику, щоби хоронив її від злого. На хрестинах роблять рівночасно поминки за померших, тому справляють службу з панахидою і обід. Замітка автора, що сей звичай нагадує останки поганської жертви, здається, оправдана, тим більше, що її і нині можна поперти численними доказами.

З поміж дрібних заміток найцікавіша під наголовком: Пов'їр'я и суев'їр'я относящіяся къ охотѣ — тут зібрав д. Беньковський народні вірованя, головно Поліщуків, про лови. По тим вірованям, хто хоче бути добрим стрільцем, мусить бути і знахорем. Він повинен знати, як кому стрільбу зіпсувати, як зіпсовану направити, як не допустити до того, щоби її хто міг чарами зіпсувати. Зіпсувати стрільбу легко: досить діткнути ся тріскою з дерева, що в нього грім вдарив, або помастити отвір рури в середині кровію женщины, зібраною з місячного відпливу, або вкінці зашептати. Щоби не допустити до того, аби її хтось иньший зіпсував, треба вистрілити з неї живим вужом, або носити язик вужа привязаний до стрільби, або носити кавалок дерева, що виросло на „відворіть“, не так як иньші, привязаний до стрільби, або врешті перекладати перед кожними ловами стрільбу поміж ноги через плечі і понад голову. Направити зіпсовану стрільбу можна — поклавши її на якийсь час в свинюшник. Хто хоче убивати багато звїрини, мусить ходити на лови все в сьвята, а'надто повинен раз стрілити в хрест. Добре також відповідати попови в церкві на слова „Христос воскрес“ на Великдень „а я стріляю“ і примірювати ся до стріляня. На кінці зібрані вірованя про те, що робити, щоби лови удали ся. Зауважу, що дуже цінні ловецькі вірованя зібрав др. Кайндль між буковинськими Гуцулами і надрукував в „Forst- und Jagd Zeitung“ 1897, ч. 38, 1898, ч. 7 і 12, в статях: Die Jagd bei den Huzulen. Das Wild und der Wildglaube der huzulischen Jäger. Jagdaberglaube und Jagdgeheimnisse bei den Huzulen. Шкода, що д. Бенковський не познайомив ся з ними.

Лірникъ Ананій Гомынюкъ — д. Малинка подав тут звістки про лірника Гоминюка і чотири пісні записані від нього. Найцікавіша з них про Йосифа Прекрасного, але дуже попсована. Кінець причіплений до неї з якоїсь иньшої пісні.

Изъ области мѣстнаго народнаго творчества — д. Корнилович подає тут одну пісню про панщину, не знаючи очевидно, що у нас надруковано вже на тоту тему. Пісня записана в Грубешівським від лірника; перша половина перебрана живцем від нас з Галичини; друга більше оригінальна.

Преданія о зміевомъ валѣ — д. Хатємкін подає тут значний переказ про змія і вал виораний ним, друкований вже Кулішем,

Новосельським, Рудіковським і ин. Переказ ріжнить ся від попередніх тим, що в сьому Кузьма і Дамян або Борис і Гліб замінені Мусієм, та що продовжене вала має тягнути ся аж до Чорного Моря, а не як в иньших до ріки Стугни.

Заговоръ отъ лихорадки — тут подав д. О. Л. короткий заговор від фебри (зими) з рукописного збірника 1780 р. Заговор цікавий хіба задля своєї старинности, бо зрештою нема в ньому нічого особливого.

Похорони за порожа в 1772 году. — Померший недавно історик Запорожа А. Скальковський подав ще 1847 р. отсей опис в „Рус. Инвалидъ“. Київ. Старина передрукувала його тепер. Опис написаний дуже поетично. Обряди похоронні майже ідентичні з нинішніми нашими обрядами.

Обрядъ „вывода“ новобрачної в Подоліи — се коротка замітка про вивід молодої, нічим не цікава.

Заславская легенда — передрук легенди про укриті скарби в заславськй замку з книги Стецкого „Wołyń“.

„Осина в вѣрованіяхъ и вь понятіи народа на Волыни“. — Д. Беньковський подає народні вірованя привязані до осики, на котрій колись повісив ся Юда. Осики уживає нарід на лік проти чортів, відьм та упирів. Подібні вірованя існують і в иньших славянських народів.

Къ вопросу о собираніи этнографическихъ матеріаловъ. — В чернигівській земській раді внесено було проєкт збираня і переховуваня етнографічних матеріалів з цілої губернії. Проєкту не виконано, а відложено на сей рік.

V. Г.

З белетристики нотуємо оповідання: „Передъ реформой бурсы (Изъ воспоминаній) П. Борзаковского, А. Полницкого: „Новороссійскій сардананалъ“, сього самого автора: „Селимовець“ і Кудринського: „Халунъ. Перше вийшло з під пера автора „Майскихъ рекреаций вь“ бурсе“ друков. 1896 р. в Київ. Стар.; тут з комізмом змальовано інтересні хвилі бурсацького життя в часі напруженого очікування нової реформи. Два другі оповідання змістом споріднені з собою — се образ самоволі та тиранії українських „сардананалів“. Темою четвертого взята народня легенда про Халуна — „жидівського чорта“.

В бібліографічній відділі подано справоздання з 63-ох книжок: укр.-руських, московських, польських, чеських, німецьких і французьких. З українсько-руських обговорено „Записки Наукового товариства імени Шевченка“ і Жерела до історії України-Руси вид. тов. ім. Шевченка, Кониського: „Тарас Шевченко-Грушівський“, І, Тобилевича: „Драмы и комедіи“ т. I—II, Тимченка: „Русско-малороссійскій словарь“, „Лірни творы 1890—1897 року — частыня перша — Дж. В. Кулиди,